

"להוציא מלבן של צדוקים"

אלון ליברמן

מאמר זה מוקדש לע"נ סבי מיכאל בנימין בן
יצחק מרלינג ז"ל

לביאור מחלוקת האמוראים בפשט המשנה "מצות הנשרפין"¹

"ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף"². פסוק זה הוא אחד מקבוצת פסוקים המפרטים לנו את קבוצת החייבים בעונש שריפה. כאשר אנו לומדים פשט "קראי" נוכל להגיע אל המסקנה כי אופן ביצוע הענישה נעשה על ידי שריפת הגוף בדרך שהיתה נהוגה דורות רבים בעמים רבים. מאידך ניצבת המשנה בדף נב. הדנה באופן ביצוע השריפה, וזה לשונה:

"מצות הנשרפין: היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו (ברכיו) ונותנין סודר קשה לתוך הרכה, וכורך על צוארו, זה מושך אצלו, וזה מושך אצלו, עד שפותח את פיו. ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו, וחומרת את בני מעיו. ר' יהודה אומר אף אם הוא מת בידם, לא היו מקימים בו מצות שריפה אלא פותח את פיו בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפיה חבילי זמורות ושרפה. אמרו לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי."

כאשר אנו מתבוננים במשנה נוכל לראות כי שתי הדעות הראשונות, חכמים ור' יהודה, אע"פ שהן חלוקות, הרי שהמחלוקת ביניהם היא טכנית בלבד, כלומר כיצד לפתוח את פי הנדון, אולם מבחינה עקרונית שניהם מסכימים כי אופן הביצוע איננו כפי שמשמע ממגע ראשוני עם הכתוב, אלא

1 סנהדרין נב.

2 ויקרא כא, ט. ועיין ריש פרק תשיעי.

"להוציא מלבן של צדוקים"

נעשה על ידי השלכת פתילה בוערת אל פי הנדון. מולם מובאת ציטטה של ר"א ברבי צדוק הטוען שבירושלים לפני החורבן בוצע גזר דין שריפה על פי פשט הכתובים, אולם טענתו אינה מוכרת כטענה הלכתית לגיטימית, שכן בי"ד "לא היה בקי" ולמעשה כך נדחת ההו"א לישום זה של הענישה.

רש"י על המשנה³, בהתיחסותו לדיון בין ר"א בר' צדוק לחכמים, אומר שחוסר בקיאותו של הבי"ד היה משום ש"צדוקין היו שאין להם ג"ש אלא קרא כמשמעו". מסקנתו של רש"י נובעת מדברי ר' יוסף בהמשך הסוגיא⁴ "בית דין של צדוקים היה". לכאורה זוהי הפרשנות היחידה המובאת ע"י אמורא לדברי המשנה.

הגמרא בדף נב:⁴ מביאה מקרה שהתרחש בדור השני-שלישי של האמוראים בבבל: "אימרתא בת טלי, בת כהן שזינתה הואי. איקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה" כלומר אמורא בשם רב חמא בר טוביה שרף בת כהן שזינתה בדרך שנפסלה במשנה. מולו יצא חוצץ רב יוסף:

"אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה בדרב מתנה וטעה בדתניא

יבאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם

בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט".

כלומר לטענת רב יוסף טעה בהבנת המשנה, שכן רב מתנה הוא זה המפרש בגמרא שהפתילה צריכה להיות של אבר (בדיל)⁵ ופוסק למעשה את ההלכה כת"ק ובפירוש שולל את הנחת ר"א ברבי צדוק, וכן טעה רב חמא בר טוביה בהבנת הברייתא, ולא ידע שכאשר אין כהן אין דיני נפשות.

אולם לכאורה קשה על הבנה זו שכן רש"י אומר⁶ על רב חמא ש"בדורות האחרונים היה כשאר האמוראים" ואם כן הדבר ורב חמא בר טוביה היה אמורא בעל שיעור קומה ולא 'קטלא קניה' קשה לקבל את הטענה שלא היה מודע לברייתא מפורשת, ועוד יותר מכך למשנה מפורשת, ופעל מתוך בורות.

כמו כן קשה להבין מדוע ניסח רב יוסף את טענתו כנגד רב חמא בר טוביה במילים "טעה בדרב מתנה" והרי טענתו היתה חזקה הרבה יותר, לכאורה, אם היה אומר "טעה בדברי משנה".

3 ד"ה "לא היה בי"ד של אותה שעה בקי".

4 לתחילת הסוגיא נחזור בהמשך דברינו.

5 רמב"ם הלכות סנהדרין פט"ו הל' ג'.

6 ד"ה - רב חמא נב:

מכרמי שומרון

מתוך דבריו של ה"חכמת שלמה"⁷ עולה שאף הוא התחבט בשאלה כיצד יתכן לטעון שרב חמא בצע מעשה בעל חשיבות גדולה כל כך ללא שיקול דעת וידע מוקדם, ועל כן הוא מציע פתרון לא שגרתי, וזוהי לשונו :

"ויש לי לישבו דלא טעה, וצורך שעה היה. ומשום הכי שרפה שלא כדיני ישראל בפתילות אבר, שלא יאמרו דנין אפילו בזמן הזה. אלא שריפה לפי שעה וצורך שעה לאותו הדור היה, ודו"ק, ואינני כחולק על התלמוד שהרי אין בו נפקותא, לא לחיובא ולא לפטורא ואין זה אלא למשיחא, וק"ל."

כלומר, לפי טענתו של ה"חכמת שלמה" רב חמא בר טוביה היה מודע היטב הן לברייתא והן למשנה. אך מכיון שאי אפשר היה לקיים מצוות שריפה באותה שעה בהתאם להוראת הברייתא ("בזמן שאין כהן") ומאידך המצב חייב פעולה נחרצת, נקט רב חמא בר טוביה בדרך מקורית. הוא שרף את אימרתא בת טלי שלא כדין מתוקף הוראת שעה, וכך התגבר על כל המכשולים. הנגע בוער, ואף על פי כן לאיש לא היתה הוה אמינא שהמעשה החריג הוא הוראה לדורות.

מדבריו של ה"חכמת שלמה" משתמע בפירוש שלדעתו הטועה היה רב יוסף שלא הבין את דרכי חשיבתו של רב חמא. זוהי טענה קשה, שהרי הגמי' נערכה כידוע כמה דורות לאחר מכן ומדוע לא העירו רב אשי ורבינא שרב יוסף הוא השוגה. אולם ניתן לקבלה בכל זאת.

על דבריו של ה"חכמת שלמה" קשה הרבה יותר ממקור אחר. הגמי' במסכת בבא בתרא⁸ דנה בדיני נחלות וירושות ומביאה אגב כך מימרא בשם 'אמר רב הונא אמר רבי' "כל האומר תירש בת עם בת הבן אפילו נשיא בישראל, אין שומעין לו, שאינן אלא מעשה צדוקים וכו'". התוס'⁹ מרחיב את המימרא ואומר "אפילו נשיא שבישראל שרוצה לתקן לפי צורך שעה... אין שומעין לו משום צדוקים". כלומר, אפילו לנשיא שבישראל אסור לתקן הוראת שעה (אשר מטבעה היא חורגת מגדרי ההלכה הנורמטיביים) כאשר הדבר גורם לנוק גדול יותר והוא מעשה ההופך למעשה צדוקים. ובמשנתנו השריפה היא מעשה צדוקים ולכן אין לבצע הוראת שעה.

7 דף יד מדפי המהרש"א ד"ה טעה בדרב מתנה.

8 קטו:.

9 ד"ה אפילו נשיא שבישראל.

"להוציא מלבן של צדוקים"

אם כן, למרות כוונתו החיובית של רב חמא בר טוביה לצאת ידי חובת המשנה והבריתא, הוא טעה בכל זאת שכן לא היה מודע לגמ' בבבא בתרא ולכן טענתו של ה"חכמת שלמה" נדחית (לכאורה). לפי הצעה זו, מובנת הסיבה שבעטיה טען רב יוסף לטעות במעשהו של רב חמא בר טוביה, אולם קשה מדוע סבר שטעה במשנה ובבריתא. הרי רב חמא בר טוביה היה מודע היטב למקורות אלה ולמשמעותם, וטעותו היא במישור שונה לגמרי? עוד יש לשאול. האמנם פירושו של רב יוסף לביטוי "לא היה בי"ד של אותה שעה בקי" (ושל הראשונים בעקבותיו) כבי"ד של צדוקים הוא הפירוש היחיד בסוגייתנו?

"טעה בתרתי"

טענתו של רב יוסף היא שבי"ד של אותה שעה היה צדוקי, ולפי הנחתנו זוהי טעותו של רב חמא, אולם האם הדבר נובע ומשתמע מהמקורות שהביא רב יוסף כטענה לטעותו של רב חמא בר טוביה?!

אם נתבונן בבריתא "בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט" נוכל לראות מקום לתפיסה הפוכה לגמרי. ר"א בר' צדוק היה תנא שחי בעיקר לפני חורבן בית שני¹⁰ ומעיד עדויות ראייה על דברים ומאורעות שהתרחשו בתקופה זאת.¹¹ אם כן עדותו היתה בזמן "שיש שם כהן" כלומר בית המקדש קיים ולכן "יש שם משפט" ומותר לדון דיני נפשות בבית דין ישראל ואין מקום לומר שבית הדין שדן בשריפת זמורות היה צדוקי ולא ישראלי (פרושי).

מסקנה זו מאשרת באופן ברור את סברתו ומעשהו של רב חמא בר טוביה, שכן אם בית הדין בימיו של ר"א בר' צדוק היה ישראלי לא בקי, הרי שאין בעובדה זו למנוע מרב חמא בר טוביה לבצע הוראת שעה, מאות שנים מאוחר יותר (מה שכמובן אין לומר אם בית הדין היה צדוקי ע"פ הגמ' בב"ב) ואם כן שבה הקושיה למקומה, על מה הסתמך רב יוסף? אם נעיין ברמב"ם¹² נראה שהוא מוסיף תוספת משמעותית להבנת הבריתא וזוהי לשונו :

10 הוא היה בנו של ר' צדוק בעל גרוגרת דרב צדוק, אשר היה זקן מופלג בימי החורבן (איכה רבתי א לא) וכן הוא מוזכר כמי שהיה מספר על דרשות שדרש בימי החורבן (כתובות סז).

11 בגמרתינו נב: תינוק הייתי, ירושלמי לא :

12 הלכות סנהדרין פ"ד הלי יא.

מכרמי שומרון

"אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית והוא שיהיה בית הדין הגדול שם בלשכה שבמקדש, שנאמר בזקן ממרא לבלתי שמוע אל הכהן וגו', ומפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב ע"ג המזבח יש דיני נפשות והוא שיהיה בי"ד הגדול במקומו".

כלומר הרמב"ם מצטט את הברייתא שלנו בקצרה, אך טורח להוסיף תוספת אחת פעמיים: "והוא שיהיה בי"ד הגדול במקומו" (קרי: בלשכה שבמקדש). מה משמעותה של תוספת זו?

הגמ' במסכת שבת¹³ אומרת "ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה לה סנהדרין וישבה לה בחנויות"¹⁴, ומתלבטת "למאי הלכתא?" ומשיבה "אלא אימא שלא דנו דיני נפשות".

אם נצליב מקורות אלה, נראה שלמעשה משמעותה של פרשנות הרמב"ם לברייתא היא שלמרות שבית המקדש היה קיים במשך עוד כארבעים שנה הרי שלא היה בית דין פרושי שדן דיני נפשות. על פי פרשנות זו, יש לומר כי טענתו של רב יוסף כי "בי"ד לא בקי" פירושו בי"ד של צדוקים, היא הפרשנות היחידה המתקבלת על הדעת, שהרי פעילותו של ר"א ברבי צדוק בטרם חורבן הבית כאדם בוגר היתה בטווח של ארבעים שנים אלו, ובהם לא דנו דיני נפשות בישראל, ולכן ההנחה האפשרית היחידה היא שזהו בית דין צדוקי. ועל כך טוען רב יוסף שטעה רב חמא עפ"י הגמ' בב"ב.

אם כן בסיכום ביניים ניתן לראות כי מחלוקתם של רב יוסף ורב חמא בר טוביה נובעת, לא מבורותו של רב חמא בר טוביה במקורות מרכזיים, ולא מסברה מלומדת של רב חמא בר טוביה אשר איננה מובנת על ידי רב יוסף, כי אם ממחלוקת בהבנת הברייתא.

"טעה בדרב מתנה"

כעת נעבור לדון בטיעונו הראשון של רב יוסף כנגד רב חמא בר טוביה, "טעה בדרב מתנה". מהתבוננות ראשונית ניתן להבין כי רב מתנה רק הרחיב באופן טכני את משמעות ה"פתילה" המוזכרת במשנה ושאר מהלך הגמ' הוא בכיוון שונה. וכן רב יוסף התכוון לומר שרב חמא בר טוביה לא ידע הלכה

13 דף טו. וכן בירושלמי סנהדרין לא: וכן בבלי סנהדרין מא.

14 "מקום היה בירושלים וכן שמו" (רש"י סנהדרין מא ד"ה "תנת").

"להוציא מלבו של צדוקים"

בסיסית, אולם אז יש לשאול מדוע לא אמר רב יוסף "טעה בדברי משנה", טיעון שווה בתוכנו וחזק הרבה יותר.¹⁵ אולם האם משמעות הפוכה מההבנה הראשונית ניתנת ללימוד מתוך פשוט הגמרא?

רב מתנה כאמור לימד שפתילה היא פתילה של אבר (בדיל). לאחר מכן הגמ' מביאה מחלוקת בדבר המקור מג"ש ללימוד של שריפה בפתילה. אמורא אחד המובא בעילום שם סובר שהמקור הוא מבני קורח ("באש תשרף" הנמצא בבת כהן מול "אשר הקריבו השרופים" בעדת קרח) ואילו האמורא השני, ר' אלעזר¹⁶, חולק עליו וסובר שהג"ש נלמדת מבני אהרן נדב ואביהוא (מחד גיסא "יבכו את השריפה" ומאידך "באש תשרף"). המשך מהלך הגמ' דן בסוגיה מדוע לא קיבלו שני האמוראים את הדעה החולקת, כאשר התשובה זהה לשניהם - זוהי שריפת גוף אשר איננה מותרת - ונימוקיהם עמהם. כמו כן דנה הגמ' בהשתלבותה של סברת "ברור לו מיתה יפה" בתוך מערך ההלכה מול הג"ש.

מיהו אותו אמורא אלמוני החולק על ר' אלעזר? לדעת ר' חננאל המדובר בר' מתנה ללא ספק, והסיבה היחידה שלא הוזכר שמו ליד סברתו היא מכיון שסברתו מובאת בסמוך להלכה המובאת בשמו לגבי פתילה של אבר. וזהו לשונו של ר' חננאל:

"מאי פתילה רב מתנה אמר פתילה של אבר יליף שריפה
שריפה מיעדת קרחי" (ללא מנא לן) וכן בהמשך מובא שמו
כחולק על ר"א (עיי"ש).

כלומר, ר' מתנה איננו רק אומר ההלכה, אלא הוא גם פעיל ומעורב בדרך לימודה.

התבוננות במהלך הסוגיא מעלה שתי שאלות מרכזיות, הראשונה כללית ועקרונית, ואילו השניה קשורה באופן ישיר יותר לסוגיתנו. אנו רואים שישנה מחלוקת בין אמוראים בדור השני באיזו גזירה שווה ללימוד שריפה בפתילה שהיא הלכה שהיתה בקבלה עוד מזמן קדום. על כך יש לשאול, והלא כלל נקוט הוא בידינו¹⁷ "אין אדם דן גזירה שווה מעצמו אלא אם כן קיבלה

15 זוהי קושית מהר"ם (דף יד מדפי המהרש"א) ד"ה בגמ' אקפה... ועיין בהצעת הפתרון המובאת על ידו.

16 ר' אלעזר בן פדת.

17 פסחים סו, נדה יט.

מכרמי שומרון

מרבוי". אם כן, כיצד יתכן שאמוראים יעלו מסברה גזירות שוות ויחלקו בהם?¹⁸

ב) הגמי' שואלת מדוע רב מתנה לא הסכים ללמוד גזירה שווה מ"בני אהרן", ומשיבה מכיון שלדעתו זוהי שריפת גוף ממש ולאחר שיש לנו לימוד על שריפת פתילה הדבר משרת את הכלל של "ברור לו מיתה יפה". ממהלך זה נראה לכאורה כי הגזירה שווה הינה לימוד מחויב המציאות בסוגיה, אשר בלעדיו לא ניתן להגיע למסקנה המבוקשת. אולם המהרש"א¹⁹ מקשה "יש להקשות דאכתי ג"ש למה לי? אלא כיון דמצינו בעדת קרח דשריפת נשמה וגוף קיים ברור אותה לו מדרב נחמן?" כלומר המהרש"א מערער על נחיצותה של הג"ש במהלך סוגיתנו וטוען שלכאורה עצם העובדה שקיים מקרה חריג במקרא כ"עדת קרח" ניתן לשייכו לכלל של "ברור לו מיתה יפה" כשריפת נשמה, ללא צורך בג"ש (המהרש"א מתרץ שם בדוחק, ע"פ דבריו, אולם הקושיא עדיין עומדת).

על קושית המהרש"א יש להוסיף עוד תמיהה. אם נתבונן בפירושי הראשונים על הסוגיה, נוכל לראות שמעבר לפירוש המבוסס על דברי רב יוסף בענין צדוקים, מוכנס בדבריהם גורם נוסף. רש"י - "צדוקים היו שאין להם ג"ש"²⁰ ר"ח - "רב יוסף אמר ב"ד של צדוקים היה דלא גמירי ג"ש".

לכאורה לא מובן מדוע מכניסים הראשונים בדבריהם את הגזירה השווה כמקור הבעיה, היה עליהם לומר "שאינו להם פתילה של אבר". ועוד קשה, הרי גזירה שווה איננה נקודת המחלוקת היחידה בין פרושים לצדוקים בסוגיתנו. הכלל "ברור לו מיתה יפה" המובא בשם רב נחמן הוא משמעותי לא פחות מהג"ש לפסיקת ההלכה, וגם הוא בגדר תורה שבע"פ שהצדוקים חולקים עליה, והיה אפשר לטעון שגם אם יסכימו הצדוקים לג"ש הרי שהם חולקים על כלל זה וישרפו באמצעות חבילי זמורות בכל אופן. מהדגש של הראשונים על הגזירה השווה כנקודת מחלוקת, משתמע שהויכוח בסוגיה זו מתיחס לדרך הלימוד כנקודה בעלת משמעות לא פחותה מאשר המסקנה וההלכה.

על פי הקושיות שהעלינו לעיל אודות ניסוח קושיתו של רב יוסף "טעה בדבר מתנה" ואודות הבנת הראשונים בסוגיה ומשמעותה של הג"ש, נראה

18 נראה שאין מקום להניח כי קיבלו ג"ש שהרי אינם מביאים אותן בשמו של אף רב.

19 דף יד מדפי המהרש"א בראש פסקה הראשונה.

20 ד"ה "לא היה".

"להוציא מלבן של צדוקים"

אינו נהרג עד שיהיו שניהם נהרגים, היינו מקרא דכתיב "והנה עד שקר העד" ואמר מר 'כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים'... אין הצדוקים מודים בזה ובהריגתו של עד אחד ימצאו חיזוק לדעתם המשובשת".

כלומר, ר"י בן טבאי לא פעל מתוך פרץ זעם בלתי מחושב, ואף ר"ש בן שטח לא טען זאת כנגדו. מדבריו של ר"י אברמסקי משתמע שפעולות החורגות מתחום ההלכה המקובלות לעיתים אף בצורה קיצונית (הריגת אדם חף מפשע במקרה דיך) היו לגיטימיות, כל עוד לא גרמו נזק גדול יותר באותו מישור, היינו שירתו את מטרת הצדוקים.

הדוגמא שהובאה לעיל דנה במקרה של "בי"ד מכין ועונשין שלא כדין". כעת נראה דוגמא מסוג שונה. הגמרא³³ דורשת את הפסוק³⁴ "ונתן את הקטורת על האש לפני ה' כד: "שלא יתקן מבחוץ ויכניס, להוציא מלבן של הצדוקים שהיו אומרים יתקן מבחוץ ויכניס". ולכאורה קשה האם זוהי תקנה מיוחדת כנגד הצדוקים, והלא פשט הפסוק אומר שצריך להתקין בפנים?

והגמ' אכן ממשיכה בטעמים של הצדוקים :

"מאי דרוש? 'כי בענן אראה על הכפורת'³⁵ מלמד שיתקן מבחוץ ויכניס, אמרו להם חכמים, והלא כבר נאמר 'ונתן את הקטורת על האש לפני ה' ?' (שאלו הצדוקים) אם כן מה ת"ל 'כי בענן אראה על הכפורת' מלמד שנתן בה מעלה עשן... הא לא נתן בה מעלה עשן, או שחיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה".

כלומר הפסוק "ונתן את הקטורת" נדרש באופן רגיל, אלא שהפסוק "כי בענן אראה על הכפורת" שפשוטו מדבר בהתגלות השכינה ואין לו שום משמעות הלכתית מקורית, וחכמים כנראה, לא התכוונו לדורשו כלל, אלא שהצדוקים דרשו ממנו הלכה הנוגדת הלכה מפורשת, על כן דרשו ממנו גם חז"ל הלכה מחודשת שכל מגמתה היתה להוציא מלבן של צדוקין, ולהלכה זו אף צורף חיוב מיתה.³⁶ כך לומד גם ר"ח "כי בענן אראה על הכפורת" - מלמד שנתן בקטורת סם שהוא מעלה עשן, להוציא מלבן של צדוקים וכו'".

33 יומא נג.

34 ויקרא טז יג.

35 ויקרא טז ג.

36 עיין ברמב"ם הלכות עבודת יוה"כ פ"ה ה"י כ"ה ובלח"מ שם משמע עונש מיתה ממש.

מכרמי שומרון

סוגיה זו מרחיקת לכת אף יותר מקודמתה שכן אין מדובר כאן בהוראת שעה אלא בחידוש מצוה דאוריתא הנושאת עונש מיתה לדורות, על מנת להוציא מלבן של צדוקין.

לענין צדוקים ומקדש נוסף עוד דוגמא אחת קיצונית פחות. הגמרא מתארת מצב בו היו מטמאים כהן השורף את הפרה ומטבילים אותו מבעוד יום על מנת להוציא מלבם של צדוקים שאומרים שאפשר להתעסק באפר הפרה רק במעורבי שמש.³⁷

המשנה בסנהדרין³⁸ אומרת "דיני נפשות, אין מחזירין לחובה", והגמ'³⁹ מסבירה "והוא שטעה בדבר שאין הצדוקין מודים בו, אבל טעה בדבר שהצדוקים מודים בו, זיל קרי בי רב הוא" ומסביר רש"י "אין הצדוקין מודים" פירושו "אין טעותו מפורש בתורה בהדיא, אלא במשנה או בדברי אמוראים". אך אם טעה בדבר המפורש בתורה "תינוקות של בית רבן יודעים שאינו כלום והדר". כלומר, כאשר הדיין טועה בדבר משנה ותורה שבע"פ, אשר אין הצדוקים מודים בהם, וההחזרה עלולה להוות הוכחה לצדקת דעתם וזרכם, אין מחזירים לחובה, וזאת למרות שאיסור החזרה עלול לשלח לחופשי רוצח אשם.⁴⁰

סיכום

על פי הנאמר לעיל יש לומר שגם בסוגייתנו נלמדה הגזירה שווה "להוציא מלבן של צדוקים" אשר מלבד דעתם בנושא שריפה סברו גם שאין ג"ש כלל.⁴¹ על כן ניצל רב מתנה את ההזדמנות ולמד את לימודו באמצעות ג"ש אף על פי שניתן היה ללמוד אחרת. דבר זה משמע הן מרש"י והן מר"ת. את הנקודה

37 ועיין במשניות פ"ג פרה על ילדים שכל ילדותם הוקדשה להוציא מלבם של צדוקים.

38 לב.

39 לג..

40 יש לשאול, האם הביטוי דבר שהצדוקים מודים בו פירושו מחלוקת בין הצדוקים והפרושים כפי שטענו, או שמא זהו ביטוי בלבד הבא לבטא הלכה מפורשת או שאיננה מפורשת. אם נתבונן בגמ' הוריות (ד.) אשר שם מובא ביטוי זה נוכל לראות כי שם מדובר בביטוי שכן הנושא שם הוא אדם השואל בעצת ב"ד וב"ד הורו לו טעות. כאשר טעו בדבר תורה מפורש שעליו לדעת הם פטורים, וכאשר בדבר משנה שאיננו יודע, הם חייבים שהרי הטעוהו. אולם אצלנו אין לטעון כי דבר משנה איננו יודע שהרי דיין חייב לדעתו (טעה בדבר משנה, חוזר. סנה' ו.) ולכן אין מקום לחילוק בדברי רש"י בין פשט תורה לפשט משנה, אלא יש לומר "אין הצדוקים מודים בו" ממש כפי שאמרנו.

41 ויש להרחיב ולטעון כי מחלוקתם התמקדה בג"ש, שהרי אם נתבונן בב"ב קטו: נוכל לראות שצדוקים דנו קל וחומר! אך ג"ש מהווה את הדגל לתורה שבע"פ.

"להוציא מלבנו של צדוקים"

הזו לא הבין ר' חמא בר טוביה ולכן פסוק בקלות הוראת שעה כנגד הלכת רב מתנה, ועל כך יצא כנגדו ר' יוסף.
ואם תעלה השאלה כיצד ניתן לחדש ג"ש והלא "אין אדם דן ג"ש מעצמו אא"כ קבלה מרבו"? על כך יש להשיב את דבריו של רי"א הרצוג "והוא כי אפשר להסמיק בג"ש אשר הדין נתקבל או גם דין שקיבל היחיד מפי רבו וכו' אבל לא להוציא דין חדש מתוך מה שידון ג"ש מעצמו."⁴² והלא כאן הדין עצמו של שריפה בפתילה לא היה מחודש כלל אלא נמסר בקבלה, ולכן לא היתה בעיה לדורשו בג"ש מאוחרת.

42 דורות הראשונים "אין אדם דן ג"ש מעצמו" עמ' 536.